

Karlo V. Habsburgovac

Autor: Ante Franić

Sažetak

Karlo V. Habsburgovac bio je jedna od ključnih osoba 16. stoljeća. Zahvaljujući svojim dinastičkim prethodnicima, poglavito djedu Maksimilijanu, naslijedio je vlast u Svetom Rimskom Carstvu, Nizozemskoj i Španjolskoj s njezinim kolonijama. Kako se susretao s kompetentnim i ambicioznim protivnicima, čitavu je svoju vladavinu bio prisiljen provesti u borbi na više bojišnica koje su se protezale od Sjevernog mora do sjeverne Afrike. Najvažniji vanjski neprijatelji bili su mu francuski kralj Franjo I. i osmanski sultan Sulejman Veličanstveni. Na vjerskoj razini, Karlo se našao sučeljen s izazovima reformacije koju je predvodio Martin Luther. Iako je 1556. vladavinu završio abdikacijom, iscrpljen bolešću i razočaran vjerskim razdorom, njegova je vladavina u osnovi bila uspješna. Uspio je odbiti ozbiljne francuske i osmanske pokušaje rušenja habsburške vlasti u Europi te zadržati golema prostranstva koja je naslijedio unutar obitelji Habsburg, pri čemu ga je na španjolskom prijestolju naslijedio sin Filip, a na carskom brat Ferdinand.

Ključne riječi: *Karlo V., Habsburgovci, Sveto Rimsko Carstvo, Španjolska, reformacija*

1. Uvod

Ovaj rad ima za cilj, na temelju historiografske literature, dati pregled života i vladanja Karla V. Habsburgovca te skicirati teritorijalni opseg njegove vlasti. Kako je za ovo potonje njegovo porijeklo imalo iznimno značenje, bit će detaljnije opisano. Glavnina rada bavit će se samim političkim zbivanjima za vrijeme Karlove vlasti. Zaključno će biti riječi o njegovom utjecaju na europsku povijest i samu dinastiju Habsburg, uz komentar o uvjetima s kojima se morao nositi i u kojima je svoju vlast provodio.

Premda je Karlo V. jedna od stožernih ličnosti 16. stoljeća i kao takav dobro obrađen u svjetskoj historiografiji, o njemu nema monografija pisanih izvorno na hrvatskom jeziku, dok je, prema katalogu Knjižnica Grada Zagreba, dostupna jedna monografija prevedena s njemačkog i izdana 1945. godine. Stoga će se u ovom radu, uz literaturu na hrvatskom jeziku koja se bavi novim vijekom, Habsburgovcima i Svetim Rimskim Carstvom općenito, prvenstveno koristiti knjiga Geoffreya Parkera *Emperor: A New Life of Charles V.*

2. Porijeklo

Iako je vladao velikim područjem zapadne, južne i središnje Europe te Srednje i Južne Amerike i pri tome bio prvi vladar koji je te zemlje objedinio pod jednom osobom, Karlo u najvećoj mjeri nije došao u njihov posjed ratom, nego ih je zadobio dinastičkim nasljeđivanjem. Ovo je bio plod promišljenih postupaka njegovih habsburških prethodnika, djeda Maksimilijana i pradjeda Fridrika III., obojice careva Svetoga Rimskog Carstva. Znakovito je Fridrikovo geslo „A. E. I. O. U.“, koje se uglavnom tumači kao „*Austriae est imperare orbi universo*“ ili „*Austria erit in orbe ultima*“.¹

Maksimilijan, glava habsburške dinastije krajem 15. i početkom 16. stoljeća i car od smrti svog oca Fridrika 1493. godine, bio je od 1477. oženjen burgundskom princezom Marijom, baštinicom Karla Smjelog koji je poginuo u bitci protiv Švicaraca.² Njihova djeca bili su Filip Lijepi i Margareta. Preko njih Habsburgovci su se povezali sa španjolskim vladarima Ferdinandom Aragonskim i Izabelom Kastiljskom dvostrukim vjenčanjem: 1496. španjolski kraljević Ivan, sin Ferdinanda i Izabele, oženio je Margaretu, dok je kći Ivanu oženio Filip Lijepi.³

Filip i Ivana (kasnije poznata pod nadimkom „Luda“) imali su šestero djece: Eleonoru, Karla, Izabelu, Ferdinanda, Mariju i Katarinu.⁴ Spletom okolnosti upravo će Karlo (1500. – 1558.) naslijediti sve svoje djedove i bake: 1497. umro je španjolski prijestolonasljednik Ivan, a ubrzo zatim i njegov tek rođeni sin. Filip Lijepi naslijedio je, zahvaljujući svom braku s Ivanom Ludom, Izabelu Kastiljsku po njenoj smrti. Ubrzo nakon što je otputovao u Španjolsku 1506. i sam umire.⁵ Karlo je tako, kao najstariji

---

¹ Budak, Neven; Strecha, Mario i Krušel, Željko. *Habsburzi i Hrvati*. (Zagreb: Srednja Europa, 2003.): 25.; Zöllner, Erich; Schlüssel, Therese. *Povijest Austrije*. (Zagreb: Barbat, 1997.): 109.

² Budak et al., *Habsburzi i Hrvati*, 24.; Zöllner, *Povijest Austrije*, 107.

³ Parker, Geoffrey. *Emperor: a new life of Charles V.* (Yale University Press, 2019.): 30, pristupljeno 31. 5. 2023. <https://www.scribd.com/read/579533985/Emperor-A-New-Life-of-Charles-V>

⁴ Parker, *Emperor*, 30.

⁵ Parker, *Emperor*, 38., 45.-48.; Zöllner, *Povijest Austrije*, 113.

sin, u dobi od samo šest godina naslijedio Burgundiju, uključujući njezin posjed Nizozemsku, te Španjolsku. Uz to je bio i nasljednik svoga djeda Maksimilijana kao najstariji muški potomak.⁶

Iz pisama kojima je Maksimilijan komunicirao s unukom Karlom, razvidno je da je osnovna ambicija bila dobrobit dinastije i obuhvaćanje što većeg područja pod njezinom vlašću. U suvremenim izvorima otvoreno se spominje i želja za uspostavom jedne svjetske, univerzalne vlasti,⁷ sažeta i spomenutim geslom Fridrika III. Maksimilijan je stoga bio odlučan u namjeri da svom unuku ostavi u nasljedstvo i carsko prijestolje, što je u velikoj mjeri ovisilo o knezovima izbornicima. Stoga je pokušao još za života osigurati Karlov izbor za „kralja Rimljana“ što je bio korak koji je uobičajeno prethodio krunidbi za cara. No to se još nije dogodilo kada je 1519. umro.⁸

3. Problem Francuske

S visokom vjerojatnošću da Karlo naslijedi Maksimilijana na carskom prijestolju, stvorila se opasnost po Francusku da bude okružena habsburškim zemljama sa svih strana.⁹ Francuska je, zahvaljujući nepomirljivo suprotstavljenim strateškim ambicijama, od 15. stoljeća u sukobu sa Svetim Rimskim Carstvom pod vodstvom Habsburgovaca oko Burgundije i Lotaringije, a i sa Carstvom i sa španjolskim kraljevinama Kastiljom i Aragonom u Italiji, prvenstveno oko Milana i Napulja. Objedinjavanje moćnih neprijatelja pod jednim vladarom bilo je vrlo ozbiljno shvaćeno od strane mladog francuskog kralja Franje I. (vladao 1515. – 1547.) koji je ostatak života proveo u gotovo neprekidnoj borbi protiv Karla.¹⁰ S druge strane, Francuska je za habsburške interese također predstavljala veliku prijetnju jer, osim što je postavljena tako da sprječava povezivanje svih posjeda u kompaktnu cjelinu, tj. odvaja Španjolsku od Burgundije i Nizozemske te samog Carstva, sama je također imala namjeru biti vodeća sila kršćanskog svijeta što je u opreci s dostojanstvom i tradicijom Svetog Rimskog Carstva.¹¹

4. Učvršćivanje na vlasti

Karlo se susreo s teškoćama već po preuzimanju vlasti u Španjolskoj gdje su izbili nemiri, velikim dijelom zbog njegove svite koja je bila sastavljena od Nizozemaca koje je doveo sa sobom. Zbog toga je tamo izbio i otvoreni ustanak.¹² K tome je dijelio vlast s majkom Ivanom kao regenticom, ali ju je

---

⁶ Bertoša, *Svjetska povijest*, 14.-15.

⁷ Parker, *Emperor*, 158., 169.

⁸ Noel, Jean-Francois. *Sveto Rimsko Carstvo*. (Zagreb: Barbat, 1998.): 56.-57.; Parker, *Emperor*, 154.-159.; Zöllner, *Povijest Austrije*, 115.

⁹ Bertoša, Slaven. *Svjetska povijest modernoga doba (XVI. – XIX. stoljeće): s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok*. (Zagreb: Profil international, 2004.): 15., 33.; Parker, *Emperor*, 176.-179.

¹⁰ Parker, *Emperor*, 99.-102.

¹¹ Noel, *Sveto Rimsko Carstvo*, 10; Parker, *Emperor*, 176.

¹² Parker, *Emperor*, 145.-153., 182-189.

uspio marginalizirati nakon smrti njezinog oca Ferdinanda Aragonskog 1516. i držati u nekoj vrsti lagodnog kućnog pritvora, pod izlikom da je luda.¹³

U Njemačkoj je pak još uvijek morao biti izabran za cara, što je bilo otežano smrću Maksimilijana. Knezovi izbornici, zabrinuti zbog jačanja Habsburgovaca, bili su skloni traženju alternative. Istovremeno je Franjo I., u pokušaju da nadigra svog suparnika, iskoristio takav trenutak i sam se kandidirao za cara. Karlo je morao uložiti velik trud i novac, pri čemu mu je posebno pomogla trgovačka obitelj Fugger, da bi osigurao izbor. Izabran je jednoglasno za kralja Rimljana 28. lipnja 1519. po cijeni od milijun i pol forinta kojima je potplatio knezove izbornike.¹⁴ Za cara je, kao Karlo V., proglašen u Aachenu u listopadu 1520. Znakovito je da je pri tome bio odjeven u boje Austrije, a ne Španjolske koja je po časti kao kraljevina viša. Razlog tome bilo je naglašavanje njemačkog porijekla koje je igralo značajnu ulogu u porazu Franje I. koji, kao Francuz, ipak nije bio lako prihvatljiv.¹⁵ Ovaj je detalj važan jer je uskoro upravo ovo „nacionalno“ pitanje postalo važan čimbenik u vladanju te predstavljalo bitnu slabost Karlova golema, ali heterogena područja vlasti.

I dok je takozvana pobuna Comunerosa u Španjolskoj suzbijena zahvaljujući vojnoj sili i ustanku seljaka koji je mnoge pobunjene plemiće priklonio Karlovoj strani¹⁶ te dok je Franjo I. bio naizgled pomiren s Karlovom pobjedom na izboru za cara,¹⁷ Martin Luther započeo je pokret koji je u godinama koje su slijedile prerastao u veliku krizu zapadnog kršćanstva i čija je prisutnost prožimala većinu budućih vanjskopolitičkih i unutarnjopolitičkih izazova. S tada već carem Karlom V. susreo se osobno na saboru u Wormsu 1521. gdje je održao vatren govor protiv pape i crkvenog autoriteta te sakupio velik broj pristaša.¹⁸ Luther je proglašen za heretika i prognan iz Carstva, no nalazi zaštitu u Warburgu.¹⁹ Istovremeno je u Wormsu došlo i do sporazuma između Karla V. i njegovog mlađeg brata Ferdinanda, po kojemu potonji dobiva dijelove, a iduće godine čitavu Austriju.²⁰ Tako je upravo Ferdinand bio onaj Habsburgovac koji je igrao ključnu ulogu u događanjima u susjednoj Ugarskoj i Hrvatskoj po pogibiji ugarskog kralja Ludovika II. Jagelovića, povezanog dinastijskim brakovima i ugovorima o nasljeđivanju s Habsburzima, u Mohačkoj bitci 1526. protiv Osmanlija.

5. Do krunidbe za cara 1530.

Za vrijeme sabora u Wormsu umro je Guillaume de Croÿ, Karlov dugogodišnji mentor. Njegov gubitak označio je prekretnicu, jer od tada Karlo nastupa kao potpuno nezavisan vladar, bez izražene sive eminencije.²¹

Već 1521. Franjo I. započeo je rat koji se vodio duž granice Francuske i Carstva, ali s najvažnijim bojištem u Italiji.²² I tokom ovoga rata i kasnijih ratova koje su Franjo i Karlo vodili, jednoj i drugoj strani

---

¹³ Isto, 112., 136.

¹⁴ Budak et al., *Habsburzi i Hrvati*, 31.; Parker, *Emperor*, 165.

¹⁵ Parker, *Emperor*, 199.

¹⁶ Parker, *Emperor*, 197.

¹⁷ Isto, 220.

¹⁸ Isto, 204-212.

¹⁹ Bertoša, *Svjetska povijest*, 19.; Budak et al., *Habsburzi i Hrvati*, 31.

²⁰ Zöllner, *Povijest Austrije*, 116.

²¹ Parker, *Emperor*, 214.-219.

²² Bertoša, *Svjetska povijest*, 36.; Parker, *Emperor*, 222.

priklanjali su se saveznicima poput Pape, Engleske, Venecije i raznih talijanskih gradova, potaknuti vlastitim interesima i ugrozama. Ti savezi često su se mijenjali kako su se događaji odvijali. U prvom ratu na strani Francuske bio je u početku papa Lav X., no on je ubrzo umro te ga je zamijenio Hadrijan VI., biskup Utrechta, koji je pak bio stari Karlov savjetnik i upravitelj u Španjolskoj u njegovom odsustvu.²³ Karlo Burbon, francuski vojskovođa, promijenio je stranu 1523. nakon što mu je Franjo I. zaplijenio posjede u Francuskoj.²⁴

Iako je Hadrijan VI. već 1523. umro te ga je zamijenio Karlo neskloni Klement VII., Karlova vojska porazila je francusku u velikoj bitci kod Pavije 1525., u kojoj je sam kralj Franjo zarobljen.²⁵ Ovdje je Karlo propustio priliku te je oslobodio francuskog kralja nakon dogovora da mu ovaj prepusti zemlje, uključujući dio Burgundije koji je bio pod francuskom vlašću. Franjo je odbio ispoštovati dogovor s objašnjenjem da obećanje dato pod prisilom ne vrijedi.²⁶ U Španjolskoj su kao taoci ostala Franjina dva sina, od kojih je jedan bio budući kralj Henrik II. Oslobođeni su nekoliko godina kasnije.²⁷

Unatoč takvom obratu, Karlo je nastavio uspješno voditi rat. Godine 1527. habsburška je vojska u Italiji, pod vodstvom Karla Burbona koji je bio i jedan od zapovjednika kod Padove, zauzela Rim. Pri napadu na grad Burbon poginuo je te je u vojsci, sastavljenoj u velikoj mjeri od plaćenika sklonih Lutheru, došlo do sloma discipline i pljačke grada (poznati „Sacco di Roma“), dok se papa Klement VII. morao skloniti u Andeosku tvrđavu.²⁸ Karlo V. je, osim gubitka sposobnog vojnog zapovjednika, izazvao i konsternaciju diljem kršćanskog svijeta. Ipak je ubrzo odnio pobjedu. Đenoveški je admiral Andrea Doria prešao s Franjine na njegovu stranu i time upropastio francuske planove u Italiji.²⁹ Ishod je bio mir u Cambraiu po kojem se Karlo odrekao Burgundije, koju ionako nije imao izgleda zadobiti, i oslobodio Franjine sinove, dok se Franjo odrekao svih težnji u Italiji.³⁰

Karlo je povoljan završetak rata iskoristio te ga je ranije poraženi papa Klement VII. okrunio za cara u Bologni u veljači 1530.³¹ Još prethodne godine na saboru u Speyeru donesena je odluka o suzbijanju Lutherovog učenja, čije su pristaše zatim prosvjedovale protiv takve odluke čime su dobili naziv protestanti. Oni su ubrzo oformili Schmalkaldenski savez u pokušaju stvaranja uvjeta za učinkovitiju borbu protiv carske vlasti, no okolnosti su bile takve da još nisu poduzeli važnije poteze.³² Karlo V. nalazio se na vrhuncu moći. Još 1526. oženio je Izabelu, kćer portugalskog kralja. Jedno od njihove djece bio je Filip koji će kasnije naslijediti oca kao španjolski kralj Filip II.³³

6. Između Osmanlija, Francuske i reformacije

Osmanlije 1520-ih godina postaju nova egzistencijalna prijetnja Carstvu i Habsburzima. Nakon Mohačke bitke, sultan Sulejman vodio je napade na Beč 1529. i 1532. godine, motiviran idejom vlastite

---

²³ Parker, *Emperor*, 227.

²⁴ Bertoša, *Svjetska povijest*, 36.-37.; Parker, *Emperor*, 237.

²⁵ Bertoša, *Svjetska povijest*, 37; Parker, *Emperor*, 246.

²⁶ Parker, *Emperor*, 273.

²⁷ Isto, 310.

²⁸ Bertoša, *Svjetska povijest*, 37.

²⁹ Bertoša, *Svjetska povijest*, 38; Parker, *Emperor*, 296.

³⁰ Parker, *Emperor*, 310.

³¹ Bertoša, *Svjetska povijest*, 38.

³² Noel, *Sveto Rimsko Carstvo*, 78.

³³ Parker, *Emperor*, 266.-268.

univerzalne vlasti naslijeđene po tradiciji Islama i Istočnoga Rimskog Carstva, te je time bio u nepomirljivoj sukobu sa carskom tradicijom Svetog Rimskog Carstva na zapadu.³⁴ Karlo V. je, pritekavši u pomoć bratu Ferdinandu, osobno vodio vojsku u kojoj su sudjelovali i katolici i luterani protiv Sulejmanovog pohoda 1532. Iako nije zapodjenuo otvorenu bitku protiv Sulejmana, uspio ga je natjerati na povlačenje,³⁵ nakon što je ovaj već izgubio previše vremena opsjedajući utvrdu Kiszeg koju je branio Nikola Jurišić.³⁶ Tri godine kasnije Karlo je poveo vojsku preko Sredozemnog mora i napao Tunis, želeći izbaciti osmanskog admirala Hajrudina Barbarossu iz tog uporišta i spriječiti njegove napade na europsku obalu. Iako strateški cilj nije ostvaren jer je Barbarossa kasnije nastavio djelovati, čitav je pothvat vješto vođen, Tunis je uspješno zauzet te se car pobjedonosno vratio u Europu, postigavši već drugi uspjeh protiv do tada nepobjedivog neprijatelja. Ta je prilika obilno iskorištena za promidžbu, pa je tako od oduševljenih suvremenika uspoređivan sa Scipionom Afričkim, a u to vrijeme pojavila se i kralatica o njegovu carstvu koje se prostire „od izlaska do zalaska sunca“.³⁷

Međutim te 1535. godine sklopljen je savez Franje I. i Sulejmana Veličanstvenog te je iduće godine započeo rat između Francuske i Osmanskog carstva s jedne strane te Karla V., pape Pavla III. i Venecije s druge.³⁸ Karlo je osobno poveo napad iz Italije u Provansu, ali je doživio neuspjeh uslijed gladi i bolesti koja je izbila u vojsci te se morao povući nazad u Italiju.³⁹ Rat je, uz papino posredovanje, završio 1538. mirom u Nici, gdje je zaključeno primirje na 10 godina. Zatim je došlo i do osobnog i neočekivano srdačnog susreta dvaju vladara, spominjao se zajednički nastup protiv Luterana i Osmanlija te je izgledalo kao da se dugotrajni sukob može izgladiti.⁴⁰ U ovo vrijeme, 1539. godine, umrla je Karlova supruga Izabela, što ga je osobno jako pogodilo.⁴¹ Prisan odnos s Izabelom vidljiv je i po njezinim portretima koje je naručio od Tiziana nakon njene smrti, a od kojih je jedan do kraja života uvijek nosio sa sobom.⁴²

Karlo V. se 1541. ponovo okrenuo protiv Osmanlija na Sredozemlju. Po uzoru na uspješan pohod na Tunis, poveo je opet osobno još veću vojsku čiji je cilj bilo zauzimanje Alžira. Ovoga puta ishod je bio katastrofalan: flota je do odredišta sretno stigla, ali je već nastupila zima i pogoršanje vremena. Dok je vojska napadala grad, oluja je raspršila brodove i onemogućila pristup opskrbi. Čitav je pohod propao te se Karlo bez uspjeha vratio u Europu.⁴³ Zanimljivo je da je ovaj neuspjeh pripisao Božjoj kazni zbog okrutnog postupanja prema američkim Indijancima o kojem je bio obaviješten, te je u to vrijeme izdao naredbe protiv njihovog držanja u ropstvu.⁴⁴

Uslijed ne do kraja jasnih okolnosti došlo je do novog rata protiv Francuske već 1542. Dva francuska diplomata ubijena su u Italiji od strane Karlovih pristaša. Karlo je, u želji da spriječi skandal, pokušao prikriti istinu te time pogoršao stvar kad je istina otkrivena.⁴⁵ Franjo je iskoristio priliku – Karlo je u to vrijeme bio uzdrman unutar Carstva, a njegova denoveška flota u Sredozemlju potopljena u oluji – i krenuo u napad.⁴⁶ No Karlo je ovog puta uspio preuzeti inicijativu i, za razliku od prethodnog

---

³⁴ Parker, *Emperor*, 310., 369.

³⁵ Isto, 310., 369.-372.

³⁶ Budak et al., *Habsburzi i Hrvati*, 46.

³⁷ Bertoša, *Svjetska povijest*, 40.; Parker, *Emperor*, 389.-401.

³⁸ Bertoša, *Svjetska povijest*, 40.

³⁹ Parker, *Emperor*, 405.-413.

⁴⁰ Isto, 418.-420.

⁴¹ Isto, 421.

⁴² „Empress Isabella of Portugal“, Museo del Prado, pristupljeno 31. 5. 2023.

<https://www.museodelprado.es/en>

⁴³ Parker, *Emperor*, 440.-442.

⁴⁴ Isto, 445., 573.

⁴⁵ Isto, 448.-453.

⁴⁶ Bertoša, *Svjetska povijest*, 41.

pokušaja, uspješno prodrijeti duboko u Francusku. Franjo je prihvatio mir koji je sklopljen 1544. u Crepyju.⁴⁷

Uslijedio je pokušaj rješenja unutarnje krize kršćanstva. Na poticaj papinog legata, a u uvjetima zauzetosti i Franje I. i Sulejmana u ratovima protiv Engleske odnosno Perzije, Karlo je odlučio uništiti Schmalkaldenski savez ratom.⁴⁸ Schmalkaldenski rat trajao je od 1546. do 1548. i završio potpunom Karlovom pobjedom i zarobljavanjem vođa saveza. Proglašen je „Augsburški interim“ tj. odluka cara kojom je trebalo privremeno urediti vjerske odnose do konačnih odluka već započetog Tridentskog koncila.⁴⁹

Smrću starog neprijatelja Franje I. 1547. činilo se da je Karlo konačno nadvladao vanjske neprijatelje i unutarnje krize. Na francusko prijestolje došao je Henrik II., jedan od Franjinih sinova koje je Karlo svojedobno držao kao taoce u Španjolskoj.⁵⁰ Ipak, još u vrijeme „Augsburškog interima“ Karlo je pokazivao fizičku slabost i znakove bolesti.⁵¹ Bolovao je od artritisa i vremenom trpio sve jače bolove. Ova osobna nevolja uskoro će se fatalno ispreplesti s obnovljenom političkom krizom.⁵²

---

⁴⁷ Noel, *Sveto Rimsko Carstvo*, 41.; Parker, *Emperor*, 484.-493.

⁴⁸ Parker, *Emperor*, 502.

⁴⁹ Noel, *Sveto Rimsko Carstvo*, 41.-42.; Parker, *Emperor*, 535.

⁵⁰ Bertoša, *Svjetska povijest*, 42; Parker, *Emperor*, 311, 526.

⁵¹ Parker, *Emperor*, 532.

⁵² Parker, *Emperor*, 753.-754.

7. Abdikacija, smrt i nasljednici

Poraženi u Schmalkaldenskom ratu, protestantski njemački kneževi stupili su u savez s novim francuskim kraljem Henrikom II. Godine 1552. napali su iznenada i koordinirano te je francuski kralj zauzeo Metz, Toul i Verdun.⁵³ Šokiran neočekivanim razvojem događaja, Karlo je pokušao krenuti u protunapad i vojskom pod osobnim vodstvom opsjeo Metz u jesen 1552. Utvrđena su bila suviše jaka i dobro opskrbljena te je Karlova vojska na kraju posustala zbog hladnoće i gladi.⁵⁴ Ipak su se vojske cara Karla i kralja Henrika približile posljednji put u ljeto 1554. u blizini grada Rentyja kojeg su Francuzi opsjedali. Iako je Henrik isprva namjeravao uvući protivnika u bitku, Karlo je vještim manevriranjem prisilio francuskog kralja na povlačenje i spasio grad. To je ujedno bio i posljednji Karlov pohod, za kojega je bio u velikoj mjeri nepokretan te su ga vojnici nosili u nosiljci.⁵⁵ Ratovi i bolest su ga iscrpili.

Uvidjevši da je reformaciju nemoguće suzbiti ratom, Karlo je pristao na sporazum koji se ukratko svodi na princip *cuius regio, eius religio*. Time je vladar nekog područja postao onaj koji određuje vjeru stanovništva. Bila je to glavna odredba mira u Augsburgu sklopljenog 1555. s protestantskim kneževima.⁵⁶ Iako je neposredno značio mir unutar Carstva, ovakav je dogovor bio, riječima autora Jeana-Francoisa Noela, „institucionaliziran raspad kršćanskog jedinstva“⁵⁷ na kojem je upravo građeno ne samo jedinstvo Carstva kao jedne od europskih država, nego i njegov prestiž i ideal univerzalne vlasti na koju je od svog početka polagalo pravo. Karlo je toga bio u velikoj mjeri svjestan, tako da je samo potpisivanje prepustio bratu Ferdinandu.⁵⁸ S njim je uredio i nasljeđivanje, u skladu sa njihovim dogovorom u Wormsu iz 1521. godine, te je Ferdinandu pripala carska kruna i vlast u nasljednim habsburškim zemljama, to jest Austriji, dok je Nizozemsku i Španjolsku s njezinim posjedima u Italiji i Americi ostavio sinu Filipu.⁵⁹ Karlo je zatim početkom 1556. abdicirao i povukao se u jeronimski samostan Yuste u Estramaduri.⁶⁰

Posljednje dvije godine života bivši car Karlo V. proveo je u samostanu. Iako nije prestao pratiti politička zbivanja – osim što je čangrizavo komentirao vijesti koje su mu stizale, čak je pokušavao utjecati na događaje te slao upute i savjete sinu⁶¹ – nije imao bitnog učinka jer su kralj Filip II. i car Ferdinand I. učinkovito preuzeli vlast. Umro je u rano jutro 21. rujna 1558. držeći u ruci isto raspelo koje je na smrti držala njegova supruga Izabela 19 godina ranije.⁶² Uzrok smrti je, kako je kasnije otkriveno, bila malarija kojom se po svoj prilici zarazio jer mu je, na vlastiti zahtjev, u dvorištu iskopan ribnjak u kojem su se namnožili komarci.⁶³

---

⁵³ Bertoša, *Svjetska povijest*, 43; Parker, *Emperor*, 733., 739.-741.

⁵⁴ Parker, *Emperor*, 749.-756.

⁵⁵ Isto, 777.

⁵⁶ Bertoša, *Svjetska povijest*, 43.; Budak et al., *Habsburzi i Hrvati*, 34.; Zöllner, *Povijest Austrije*, 149.-150.

⁵⁷ Noel, *Sveto Rimsko Carstvo*, 79.-80.

⁵⁸ Parker, *Emperor*, 785.

⁵⁹ Bertoša, *Svjetska povijest*, 44.; Budak et al., *Habsburzi i Hrvati*, 33; Parker, *Emperor*, 787.-790., 792.

⁶⁰ Bertoša, *Svjetska povijest*, 44.; Parker, *Emperor*, 795.

⁶¹ Parker, *Emperor*, 810.

⁶² Isto, 822.

⁶³ Isto, 822.-824.

8. Zaključak

Kada se prosuđuje učinak Karlovog vladanja, potrebno je uzeti u obzir kontekst u kojem je djelovao. Njegova ambicija bila je dvojaka: uspostava univerzalne kršćanske države pod katoličkim carem s jedne strane te dobrobit dinastije Habsburg s druge. Pri tome treba imati na umu i vrstu otpora na koji je nailazio. Njegovi glavni neprijatelji bili su Franjo I. i Sulejman Veličanstveni, obojica uz samog Karla i engleskog kralja Henrika VIII. najmoćniji vladari 16. stoljeća. Kad se njima pridruži i Martin Luther i značenje koje je reformacija koju je započeo imala za unutarnju stabilnost Svetog Rimskog Carstva, ali i kršćanskog svijeta uopće, udružena snaga Karlovih neprijatelja čini se golemom. To više što su barem Franjo i Sulejman i doslovno nastupali kao saveznici.

Prvi cilj, uspostava univerzalne države, ima svoj korijen u velikoj starini i primjećuje se već kod mezopotamskih vladara. Karlo je baštiniio tradiciju rimskih careva, za što je i sebe samog smatrao, te je time pripadao nizu započetom Konstantinom kao prvim kršćanskim carem. U 16. stoljeću takav ideal je s jedne strane vrlo aktualan, čega je sam Karlo najbolji pokazatelj, ali je istovremeno i anakronističan i susreće se s drugačijim državama koje se sve više temelje na zemljopisnoj, kulturnoj i jezičnoj homogenosti. Upravo je Francuska bila takva država koja je, iako daleko manja teritorijem, bogatstvom i stanovništvom, imala prednosti zbog svoje kompaktnosti i ujednačenosti koja je olakšavala vlast njenim kraljevima. Oni su sami, dakako, djelovali u istom kontekstu kao Karlo i teško da su ovog procesa bili svjesni (uostalom sam Franjo I. je po Maksimilijanovoj smrti poduzeo vrlo ozbiljan pokušaj dobivanja carske krunice), ali su svejedno od njega imali koristi.

Karlo je pak vladao potpuno heterogenim nizom zemalja koje su bile ujedinjene njegovom osobom. Ovo je često stvaralo neprilike, poput nezadovoljstva koje je u Španjolskoj izazvala Karlova svita stranaca. Iako je područje pod njegovom vlašću bilo golemo, to je ujedno bila i slabost, jer se slanje naredbi i primanje vijesti iz udaljenih krajeva moralo odvijati vrlo sporo. Sličan Karlu po tom je pitanju bio Sulejman koji je, kako je spomenuto, također namjeravao uspostaviti univerzalnu vlast na sličnim vjerskim, iako islamskim, temeljima. Oba su pokušaja, pogotovo kad se u obzir uzmu veliki razmjeri onoga što je u 16. stoljeću već predstavljao „svijet“, a u odnosu na još uvijek skroman potencijal tehnologije transporta, bila unaprijed osuđena na propast.

Drugi cilj, probitak dinastije, bio je ostvaren daleko uspješnije. Iako je bio sučeljen sa golemim vanjskim otporom, unutarnjom nestabilnošću i fizičkom zaprekom zemljopisnih udaljenosti, Karlo je u bitnim crtama sačuvao sve posjede koje je naslijedio te ih je nakon abdikacije ostavio u rukama Habsburgovaca. Potomci njegova sina Filipa vladali su Španjolskom do kraja 17. stoljeća i smrti posljednjeg Habsburga, kralja Karla II. Ferdinandovi potomci vladali su Carstvom do njegove propasti u Napoleonskim ratovima, a Austrijskim carstvom tj. Austro-Ugarskom do kraja Prvog svjetskog rata. Na prijelazu u 18. stoljeće bili su dovoljno jaki da po izumiranju španjolske loze pokušaju preuzeti njene posjede, u čemu su spriječeni Ratom za španjolsko nasljeđe, opet protiv Francuske. Iz svega ovoga proizlazi da je Karlo bio vrlo uspješan „dinastički političar“ čija je vladavina bila početak stoljetne vlasti pripadnika njegove obitelji velikim dijelom svijeta.

Dugoročno najupečatljiviji neuspjeh, čije se posljedice protežu do današnjih dana, svakako je neučinkovit odnos prema reformaciji. No ovdje je bitno ne zaboraviti da nije sva odgovornost bila na Karlu, nego i na papi i ostalim kršćanskim vladarima. Papino otezanje sa sazivanjem crkvenog sabora i obračunom s negativnim pojavama unutar Crkve, savez Henrika II. s protestantima te pragmatičnost protestantskih kneževa koji su reformaciju koristili za jačanje svog položaja u odnosu na cara; sve su postupci prvaka kršćanstva koji su dugoročno rješenje problema činili manje izglednim više nego

Karlovi propusti da se s njima adekvatno obračuna. Zbog svega ovoga nameće se zaključak da je Karlo V. kao vladar učinio više nego bi se to s obzirom na okolnosti očekivalo.

Abstract

Charles V of house Habsburg was one of the most important individuals of the 16th century. He inherited the Holy Roman Empire, Netherlands and Spain with its colonies thanks to his dynastic predecessors and their shrewd marriage policies. He was, however, opposed by highly ambitious and competent enemies, forcing him to spend most of his rule fighting. His most vehement strategic opponents were king Francis I of France and Ottoman sultan Suleiman the Magnificent. In addition, Charles had to deal with Martin Luther and the Reformation which presented a great internal challenge. Despite ending on a low note in 1556 by abdication, Charles' reign was largely successful. He resisted the French and Ottoman attempts at breaking the Habsburg power in Europe and retained control over his vast territories within the dynasty: he was succeeded by his son Philip in Spain and his brother Ferdinand in the Empire.

Keywords: Charles V, Habsburgs, Holy Roman Empire, Spain, Reformation

Popis literature

- Bertoša, Slaven. *Svjetska povijest modernoga doba (XVI.-XIX. stoljeće): s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok*. Zagreb: Profil international, 2004.
- Budak, Neven; Strecha, Mario i Krušelj, Željko. *Habsburzi i Hrvati*. Zagreb: Srednja Europa, 2003.
- „Empress Isabella of Portugal“, Museo del Prado, pristupljeno [31. 5. 2023.]
<https://www.museodelprado.es/en>
- Noel, Jean-Francois. *Sveto Rimsko Carstvo*. Zagreb: Barbat, 1998.
- Parker, Geoffrey. *Emperor: a new life of Charles V*. Yale University Press, 2019. pristupljeno [31. 5. 2023.]
<https://www.scribd.com/read/579533985/Emperor-A-New-Life-of-Charles-V>
- Zöllner, Erich; Schüssel, Therese. *Povijest Austrije*. Zagreb: Barbat, 1997.

